

Yemelianenko Larysa
PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Socioeconomics
and Personnel Management, KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
e-mail: yemelianenko.larysa@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-6611-5228

Pantassenko Volodymyr
PhD candidate, Educational and Scientific Program «Economics»,
KROK University, Kyiv, Ukraine
e-mail: PantassenkoVV@krok.edu.ua
ORCID: 0009-0003-0042-2481

INTEGRATION OF THE HOUSING SUBSIDY MECHANISM INTO THE SYSTEM OF SOCIAL STABILIZERS FOR UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY

Анотація. У статті аргументовано, що повоєнне відновлення житлового фонду України супроводжуватиметься дефіцитом ресурсів та загрозою поширення соціальної нерівності, якщо пріоритет надаватиметься виключно технічним критеріям відновлення, без врахування соціальної якості житлово-комунальних послуг. Особливого значення набуває забезпечення домогосподарств безпечною та інклюзивною житлово-комунальною інфраструктурою, з урахуванням рівня їхнього доходу, місця проживання та соціального статусу. Доведено, що руйнування житлово-комунальної інфраструктури має кумулятивний ефект, призводить до підвищення витрат домогосподарств, зниження якості життєдіяльності, мобільності робочої сили, ускладнює адаптацію внутрішньо переміщених осіб та повернення вимушених мігрантів. За відсутності інтегрованого підходу до відновлення існує ризик, що найбільш вразливі категорії громадян та громади залишаться поза фокусом політики відновлення. Сфокусовано увагу на тому, що незважаючи на наявність програм відновлення житла та інструментів соціального захисту, досі відкритим залишається питання функціонального включення житлових субсидій в систему повоєнної відбудови та їхнього впливу на соціально-економічну якість життєдіяльності населення. Потребує уточнення питання функцій житлових субсидій у зменшенні енергетичної бідності, підтримці платоспроможності домогосподарств, підвищенні рівня дієвості держави та місцевих спільнот за стратегічними пріоритетами соціальної стабілізації.

За метою статті обґрунтовано стратегічні пріоритети повоєнного відновлення житлово-комунальної інфраструктури України на засадах забезпечення соціальної якості, інтеграції механізму житлових субсидій у систему соціальних стабілізаторів відбудови та захисту соціально вразливих груп населення.

У статті поглиблено трактування соціальної якості житлово-комунальних послуг як можливості забезпечення доступності, безпечності, енергоефективності, безбар'єрності та територіальної рівності. Запропоновано критеріальну матрицю пріоритизації проєктів відновлення за компонентами технічної критичності, соціальної вразливості та потенціалу довгострокового розвитку. Житлові субсидії розглянуто з позиції ключового стабілізаційного механізму, роль якого виходить за межі компенсації витрат в умовах тарифних змін і повоєнної трансформації. Продемонстровано, що ефективність програм житлового відновлення залежить від здатності їх узгодження з інструментами адресного субсидювання, цифровими ініціативами та інституційними реформами у сфері житлової політики.

Обґрунтовано інтегрований підхід до повоєнного відновлення житлово-комунальної інфраструктури, ефективність якого гарантуватиметься на синергії визначальних параметрів соціальної якості, адресного соціального захисту, інтеграції житлових субсидій у систему соціальних стабілізаторів. Запропоновано рекомендації щодо поєднання державної, місцевої та міжнародної підтримки у межах соціально орієнтованої моделі повоєнного відновлення..

Ключові слова: житлові субсидії, житлово-комунальні послуги, соціальна стабільність, соціальний захист, соціальна відповідальність, тарифна політика, повоєнне відновлення, політика соціальної якості України.

Abstract. *The article discusses that the post-war reconstruction of Ukraine's housing stock will be accompanied by resource shortages and the risk of increased social inequality if the priority is given solely to technical criteria of reconstruction, without considering the social quality of housing and utility services. Special attention is given to ensuring that households have access to safe and inclusive housing and utility infrastructure, taking into account their income level, place of residence, and social status. It is demonstrated that the destruction of housing and utility infrastructure has a cumulative effect, leading to increased household costs, a reduction in quality of life, lower labor mobility, and complicating the adaptation of internally displaced persons and the return of involuntary migrants. In the absence of an integrated approach to recovery, there is a risk that the most vulnerable groups of citizens and communities will remain outside the focus of recovery policies. The article emphasizes that despite the existence of housing recovery programs and social protection tools, the issue of the functional integration of housing subsidies into the post-war reconstruction system and their impact on the socio-economic quality of life of the population remains unresolved. The role of housing subsidies in reducing energy poverty, supporting household solvency, and improving the effectiveness of the state and local communities in addressing strategic priorities for social stabilization requires further clarification.*

This article outlines the strategic priorities for the post-war reconstruction of Ukraine's housing and utilities infrastructure, based on ensuring social quality, integrating the housing subsidy mechanism into the system of social stabilizers for reconstruction, and protecting socially vulnerable groups.

This article provides an analysis of the social quality of housing and utility services as a means of ensuring accessibility, safety, energy efficiency, barrier-free access, and territorial equity. A criteria matrix for prioritizing reconstruction projects is proposed, based on the components of technical criticality, social vulnerability, and long-term development potential. Housing subsidies are examined as a key stabilization mechanism, whose role extends beyond cost compensation in the context of tariff changes and post-war transformation. It is shown that the effectiveness of housing recovery programs depends on their alignment with targeted subsidy instruments, digital initiatives, and institutional reforms in the field of housing policy.

An integrated approach to the post-war reconstruction of housing and utility infrastructure is proposed, the effectiveness of which will be guaranteed through the synergy of key parameters of social quality, targeted social protection, and the integration of housing subsidies into the system of social stabilizers. Recommendations are made for combining state, local, and international support within the framework of a socially oriented post-war recovery model.

Keywords: *housing subsidies, housing and utility services, social stability, social protection, social responsibility, tariff policy, post-war reconstruction, social quality policy of Ukraine.*

JEL codes: H53, I31, I38, R11, R21, R28

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні людські, економічні та інфраструктурні втрати, які формують багаторічний виклик для дієвого функціонування системи механізмів соціального захисту. За оновленими оцінками Світового банку, уряду України, Європейської комісії та ООН, потреби у відбудові та відновленні України на наступне десятиріччя перевищують 588 мільярдів доларів США, при цьому найбільші втрати припадають на житловий фонд, транспортну та енергетичну інфраструктуру. 14 % житлового фонду (який включає понад три мільйони домогосподарств) було пошкоджено

або зруйновано, а потреби на його відбудову становлять близько 90 мільярдів доларів США [1].

Житлово-комунальна інфраструктура виконує не лише сервісну функцію. Саме вона підтримує життєдіяльність домогосподарств, функціонування соціальних інститутів, локальних ринків праці та територіальну згуртованість. Для України важливо формувати стратегічні пріоритети відбудови з врахуванням соціальної справедливості, а не тільки економічної доцільності, особливо коли це стосується вразливих груп населення, до яких відносяться внутрішньо переміщені особи (ВПО), особи з інвалідністю, літні люди, багатодітні сім'ї та інші групи, що постраждали від наслідків бойових дій.

Злободенні питання повоєнної відбудови України дедалі частіше розглядається у контексті відновлення людського капіталу, інклюзивного розвитку, соціальної стійкості та європейської інтеграції. Водночас, досі недостатньо матеріалів, які би дозволили знайти відповідь на питання щодо інтеграції політики соціальної якості в сфері житлово-комунальних послуг (ЖКП) у механізми стратегування повоєнного відновлення України.

Очікується, що пріоритет відновлення об'єктів житлово-комунального господарства (ЖКГ) відповідно до індикаторів соціальної якості (доступність, надійність, екологічність, інклюзивність) для територій з високою концентрацією вразливих груп (ВПО, малозабезпечені, люди з інвалідністю та ін.) принесе вищий соціально-економічний ефект, ніж відновлення за суто економічними або технічними критеріями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У міжнародній літературі питання повоєнної відбудови все частіше пов'язуються з концепціями інклюзивного відновлення, соціального житла, енергетичної бідності та цільової соціальної підтримки. За висновками фахівців Світового банку, відновлення житлового сектору та критичної інфраструктури є центральним елементом реконструкції України [1], а документи ООН і ПРООН підкреслюють, що пошкодження енергетичної інфраструктури напряду призводить до підвищеної вразливості домогосподарств, тобто інструменти підтримки повинні поєднувати як енергетичний так і соціальний вимір [1; 2].

Міжнародний досвід реформування механізмів енергетичних субсидій свідчить, що найбільшій стійкості набувають моделі, при яких відбувається поступовий перехід від загального субсидування цін до адресної підтримки вразливих груп споживачів, при тому а також частина ресурсів спрямовується на підвищення енергоефективності. Це дозволяє одночасно зменшити фіскальне навантаження і скоротити ризики енергетичної бідності [3]. Для України ця логіка є особливо важливою в умовах ризиків поширення військового конфлікту, обмеження бюджету, високої залежності від міжнародної фінансової допомоги.

Українські дослідники переважно розглядають житлово-комунальне господарство як багатокомпонентну та інституційно складну сферу, яка безпосередньо впливає на перебіг ключових соціально-економічних процесів, включаючи макроекономічну динаміку та якість життєдіяльності домогосподарств. Вітчизняні науковці в своїх дослідженнях зосереджують увагу на питаннях трансформації системи житлових субсидій, зміні механізмів їх адміністрування та ролі соціальної політики у воєнний час [4]. В окремих наукових публікаціях автори аналізують субсидування житлово-комунальних послуг як елемент соціального

забезпечення та фінансової стабілізації домогосподарств [5]. Підкреслюється, що оцінка результативності функціонування галузі, включно з тарифною політикою та системою житлових субсидій, має здійснюватися не лише у фінансово-економічній площині, але й з урахуванням екологічної та соціальної ефективності [6]. Разом з тим, обґрунтовується доцільність побудови організаційної структури управління житлово-комунальним господарством з чітким розмежуванням компетенцій державного, регіонального та базового (місцевого й громадського) рівнів, що дозволяє забезпечити стратегічну узгодженість і операційну гнучкість управлінських рішень. Зазначається, що критерії соціальної ефективності управління житлово-комунальним господарством (ЖКГ) виходять за межі суто технічних показників якості послуг і рівня платіжної дисципліни, охоплюючи ступінь інтеграції тарифної політики в загальний механізм економічного зростання та розвитку. У дослідженнях В. Геєця, В. Близнюк та О. Никифорок політика соціальної якості в повоєнній економіці розглядається з позицій системоутворювального механізму соціально-економічного відновлення, який поєднує традиційну роль держави у забезпеченні базових соціальних гарантій із посиленням суб'єктності індивідуума як активного учасника суспільних процесів [7]. Зазначається, що завдання соціально-економічного відновлення та розбудови людського потенціалу зумовлюють врахування регіональні асиметрії, інституційну вразливість і політичну поляризацію, а також переорієнтацію соціальної політики на довгострокове відновлення соціального капіталу, довіри до інститутів та інклюзивної участі громадян у плануванні й реалізації програм повоєнної реконструкції. Чинник досягнення суспільного консенсусу є необхідною передумовою для переходу до повоєнного розвитку, тоді як достатність умов стійкого відновлення пов'язується з політичною, економічною та культурною єдністю процесів соціалізації населення [8]. Також, на думку вітчизняних науковців, відновлення комунальної інфраструктури, безперебійне забезпечення базових послуг та будівництво доступного соціального житла стануть ключовими факторами повернення вимушених біженців до України. Для пом'якшення впливу зростання тарифів розглядається законодавче впровадження інноваційних технологій у ЖКГ та енергоефективної модернізації житла, а також посилення державної підтримки вразливих верств населення [9]. Отже, українські науковці наголошують на необхідності врахування національних особливостей, територіальної неоднорідності та інституційної слабкості окремих секторів. Водночас дослідження саме житлово-комунальної інфраструктури нерідко обмежуються аналізом технічного стану мереж, тарифної політики або окремих аспектів субсидування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до трансформації ЖКГ, реформи системи житлових субсидій та процесів повоєнного відновлення, низка ключових аспектів залишається концептуально й інституційно невизначеними. Передусім, недостатньо розкритим є питання інтеграції політики соціальної якості у сфері житлово-комунальних послуг до системи повоєнного відновлення, в якій відбудова житла розглядається переважно в контексті фізичної реконструкції та фінансової стійкості.

Сучасні дослідження вітчизняних науковців переважно зосереджені на фінансовій стійкості субсидій, механізмам їхнього адміністрування та впливі на платіжну дисципліну, тоді як функціональне поєднання субсидій з програмами

відновлення житла, цифровими сервісами та новою моделлю соціального і доступного житла залишається недостатньо концептуалізованим.

Потребує подальшого дослідження проблема інституційної взаємодії суб'єктів повоєнного відновлення (держави, місцевих громад, міжнародних партнерів, приватного сектору та домогосподарств) у частині координації інструментів житлової політики та соціального захисту. Бракує цілісних підходів до оцінювання соціальної якості ЖКП та покладання на цю оцінку при пріоритизації проєктів відбудови, цифровізацію процесів підтримки та проєктування сценаріїв повоєнного розвитку. Саме ці концептуальні, методичні та організаційні прогалини обумовлюють необхідність подальших досліджень проблеми інтеграції житлових субсидій як повноцінного соціального стабілізатора в систему повоєнної відбудови України.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування стратегічних пріоритетів повоєнного відновлення житлово-комунальної інфраструктури України на засадах соціальної якості, адресного захисту вразливих груп та інтеграції механізму житлових субсидій у систему повоєнної відбудови.

Для досягнення поставленої мети передбачено та вирішено комплекс завдань. По-перше, ідентифіковано трактування категорії соціальної якості житлово-комунальних послуг у контексті аргументації критеріїв стратегічних пріоритетів повоєнного відновлення; обґрунтовано ключові функції та об'єктивну необхідність інтеграції механізму житлових субсидій у системі соціальних стабілізаторів повоєнного відновлення України. По-друге, здійснено порівняльний аналіз та оцінювання дієвості наявних інструментів житлового відновлення та соціального захисту з позицій їхньої взаємодоповнюваності та здатності формувати єдину екосистему відбудови. По-третє, виявлено основні інституційні та організаційні обмеження реалізації житлової політики та пов'язаних програм у повоєнних умовах, що дозволило запропонувати концептуальні сценарії повоєнного відновлення житлово-комунальної інфраструктури в Україні.

Методика дослідження. Для досягнення мети дослідження застосовано комплекс загальнонаукових підходів та методів наукового дослідження, до яких належать методи систематизації та узагальнення, порівняльний аналіз, структурно-функціональний підхід, а також сценарне моделювання. Використано наукові публікації зарубіжних та вітчизняних вчених, бази відкритих даних, експертно-аналітичні звіти та документи міжнародних організацій за відповідними напрямками авторського дослідження.

Виклад основного матеріалу. Руїнування житлово-комунальної інфраструктури в Україні має кумулятивний ефект. Воно одночасно збільшує витрати домогосподарств, знижує якість життя, підриває мобільність робочої сили та ускладнює повернення внутрішньо переміщених осіб до місць постійного проживання. Навіть частково відновлене житло не може функціонувати як повноцінне середовище проживання. Відтак відбудова житлової інфраструктури має спиратися на оцінку того, де саме відсутність послуг ЖКГ завдає найбільшої соціальної шкоди [1]. Для України це означає необхідність зміни логіки розподілу ресурсів. Першочерговість мають отримувати ті об'єкти, від яких залежить життєзабезпечення найбільш уразливих груп населення, а не лише ті, які зазнали найбільших пошкоджень. Таким чином, в центрі уваги має бути не тільки фізична будівля або інфраструктура, а саме соціальна функція, яку вони виконують.

Соціальну якість житлово-комунальних послуг (ЖКП) доцільно трактувати як здатність системи ЖКГ забезпечувати доступне, безпечне, надійне та інклюзивне обслуговування домогосподарств з врахуванням рівня їхнього доходу, території проживання та соціального статусу. Підтримуємо точки зору науковців, які справедливо вважають, що вищезазначене поняття повинно включати комплекс ознак фінансової доступності, безперервності, безпечності, енергоефективності, безбар'єрності й територіальної рівності доступу [7].

У повоєнному відновленні ця категорія має стати не допоміжною, а визначальною. Якщо відновлення йде за принципом найменших технічних витрат, є ризик, що ресурси концентруватимуться у більш «видимих» або економічно привабливих локаціях, тоді як малі громади, прифронтові території та райони з високою часткою ВПО залишатимуться поза увагою. Саме соціальна якість дозволяє уникнути такого перекосу.

Для формалізації цього підходу доцільно використати критеріальну матрицю відбору проєктів та систематизувати їх за стратегічним пріоритетом, поєднуючи індикатори технічної критичності, соціальної вразливості та потенціалу довгострокового розвитку (табл. 1). Така систематизація дозволяє не лише ранжувати об'єкти за терміновістю відновлення, але й обґрунтовувати розподіл ресурсів в межах єдиної політики повоєнної відбудови.

Таблиця 1

КРИТЕРІЇ ПРІОРИТИЗАЦІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Критерій	Зміст критерію	Значення для політики
Ступінь фізичного пошкодження	Рівень руйнування житла, мереж та інженерних споруд	Визначає технічну невідкладність втручання
Частка вразливих домогосподарств	ВПО, літніх людей, особи з інвалідністю, багатодітні сім'ї	Підвищує соціальний пріоритет проєкту
Кількість користувачів послуг	Чисельність населення, яке залежить від об'єкта	Визначає масштаб соціального ефекту
Надійність і безпечність	Частота перебоїв, аварійність, санітарні ризики	Визначає життєздатність середовища
Енергоефективність	Можливість зниження втрат і витрат після модернізації	Формує довгострокову стійкість
Ризик соціальної дестабілізації	Ймовірність погіршення умов життя, зростання напруги або вимушеної міграції	Підсилює територіальну аргументацію пріоритету
Економічний мультиплікатор	Потенціал для зайнятості, локального попиту та розвитку бізнесу	Демонструє ефективність відбудови

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

Житлові субсидії в повоєнному контексті доцільно розглядати як механізм, який виконує ключові функції соціальної стабілізації. По-перше, вони компенсують частину витрат на житлово-комунальні послуги домогосподарств, які не можуть самостійно адаптуватися до змін тарифної політики. По-друге, вони запобігають розширенню енергетичної бідності та зменшенню доступності базових послуг. По-третє, вони створюють соціальний «амортизатор» під час поступового переходу до нової моделі житлової політики, яка вже на законодавчому рівні орієнтується на соціальне житло та підтримку вразливих категорій населення [10]. Бюджетні рішення уряду України на 2026 рік свідчать про те, що держава визначає високий рівень стратегічно важливого пріоритету реалізації соціальних та житлових програм. За даними Міністерства фінансів України, у бюджеті передбачено видатки на житлову політику, компенсації за пошкоджене житло, програми для ВПО, субсидії на оренду житла, а також фінансування житлових субсидій і пільг через Пенсійний фонд України [11, 12]. Це означає, що механізм субсидій вже не є ізольованою програмою, а входить до ширшого комплексу інструментів відновлення.

Житлове субсидування та відбудова інфраструктури мають розглядатися як взаємопов'язані процеси. Без достатньої підтримки домогосподарств навіть якісно відновлена інфраструктура може залишатися недоступною. І навпаки, субсидії без фізично працездатної інфраструктури не здатні забезпечити належний рівень добробуту. Тому житлові субсидії в повоєнний період можуть бути не лише інструментом компенсації витрат, а й елементом соціальної стабілізації та економічної адаптації домогосподарств через підтримку доступності житла, збереження платоспроможності населення та запобігання енергетичній бідності (табл. 2).

Таблиця 2

КЛЮЧОВІ ФУНКЦІЇ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ СТАБІЛІЗАТОРІВ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Функція	Зміст	Очікуваний ефект
Компенсаційна	Часткове покриття витрат домогосподарств на ЖКП	Зниження фінансового навантаження і захист доходів домогосподарств
Стабілізаційна	Пом'якшення тарифного навантаження в перехідний період	Зменшення соціальної напруги
Інклюзивна	Підтримка домогосподарств із низькими доходами та інших вразливих груп	Розширення доступу до базових послуг
Антикризова	Запобігання накопиченню боргів та відмові від послуг	Підтримка платіжної дисципліни
Перехідна	Супровід трансформації житлової політики та тарифної моделі	Полегшення адаптації населення до реформ
Стимулююча	Поєднання з енергоефективністю	Зменшення майбутніх витрат домогосподарств

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

Оцінка ефективності інструментів житлового відновлення в Україні має враховувати не лише обсяги фінансування, а й адміністративну гнучкість, цифрову

доступність, цільову спрямованість й здатність програм переходити від аварійного ремонту до капітальної реконструкції. У цьому контексті програма «Відновлення стала першою масштабною цифровою моделлю компенсації за пошкоджене житло, інтегрованою з державним сервісом Дія [13], тоді як проєкт «Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей (НОРЕ)» перетворився на фінансово-інституційну платформу її розширення та підготовки до складніших відновлювальних рішень [14].

Станом на середину 2025 року майже 100 тисяч домогосподарств отримали компенсації на самостійний ремонт пошкодженого житла в межах «Відновлення та пов'язаного з нею проєкту НОРЕ. Станом на грудень 2025 року ця цифра вже склала понад 150 тисяч родин [16]. У травні 2025 року Світовий банк схвалив додаткові 84 млн доларів США на житлове відновлення, що дало змогу підтримати додатково близько 25 тисяч домогосподарств [15]. Разом з тим, в кінці 2025 року уряд України і міжнародні партнери обговорювали розширення компенсації на капітальне відновлення багатоквартирних будинків та комплексів, що свідчить про перехід від точкової компенсації до системної реконструкції житлового фонду [16].

З позицій соціальної якості ці програми є ефективними насамперед тому, що вони скорочують часовий розрив між пошкодженням житла та його відновленням. Вони також включають цифровізацію, прозорість та орієнтацію на пріоритетні групи (багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю, військовослужбовці, ветерани, ВПО та ін.). Проте робота цих механізмів не може розглядатися окремо від житлових субсидій, оскільки без тарифного та комунального захисту навіть відремонтване житло може залишатися економічно недоступним для певної частини населення.

Програми «Відновлення та НОРЕ у 2025-2026 роках стали ключовими інструментами житлового відновлення, найбільша ефективність яких проявляється тоді, коли вони поєднуються з житловими субсидіями та іншими механізмами соціального захисту, утворюючи єдину політику відновлення житла, ЖКП і соціальної стабільності.

Попри високу практичну значущість програм «Відновлення та НОРЕ, їхня результативність обмежується низкою структурних недоліків, до яких можна віднести фрагментарність охоплення, пріоритет дрібного ремонту над капітальною реконструкцією, залежність від адміністративної спроможності місцевих органів, нерівномірну цифрову доступність, територіальна асиметрія реалізації та недостатня інтеграція з системою житлових субсидій і реформою житлово-комунального господарства. Саме через це зазначені програми мають розглядатися як необхідний, але недостатній елемент повоєнного відновлення житлового сектора.

Порівняння «Відновлення, НОРЕ та житлових субсидій демонструє, що ці інструменти не дублюють один одного, а утворюють функціонально різні, але взаємодоповнюючі елементи екосистеми відновлення. Якщо «Відновлення і НОРЕ зосереджені на відновленні фізичного житла, то субсидії забезпечують економічну доступність житлово-комунальних послуг у перехідний період (табл. 3). Саме тому субсидії мають розглядатися разом із програмами компенсацій та відбудови, а не окремо від них.

ІНСТРУМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ В УКРАЇНІ

	єВідновлення	НОРЕ	Житлові субсидії
Основна мета	Компенсація за пошкоджене житло	Відновлення та реконструкція житлового фонду	Зниження витрат домогосподарств на ЖКП
Цільова група	Домогосподарства, житло яких постраждало від війни	Власники пошкодженого житла, громади, держава	Малозабезпечені домогосподарства, ВПО, вразливі групи
Тип підтримки	Грошова компенсація або фінансування ремонту	Програмне і фінансове відновлення	Адресна соціальна підтримка
Сильні сторони	Швидкість, цифровізація, простота доступу	Можливість масштабування, перехід до капітальної реконструкції	Захист від тарифного навантаження, стабілізація попиту
Обмеження	Обмеження масштабів, переважно ремонтний характер	Залежність від міжнародного фінансування інституційної спроможності	Не відновлюють фізичну інфраструктуру самі по собі

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

За результатами порівняльного аналізу інструментів відновлення житлового фонду в Україні важливо констатувати, що єВідновлення та НОРЕ спрямовані на фізичне відновлення житла, тоді як житлові субсидії забезпечують його соціальну та економічну доступність. Таким чином, ці інструменти не конкурують між собою, а формують різносторонній інструментарій для реалізації повоєнної житлової політики. Саме така інтерпретація дає змогу побачити відбудову не як одноразовий інфраструктурний захід, а як процес стабілізації домогосподарств і громад.

Новий закон про житлову політику, ухвалений в січні 2026 року, створює нормативну основу для переходу від пострадянської моделі до сучасної системи соціального та доступного житла [17]. Особливе значення має закріплення цифровізації процесів, створення єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи та пріоритетного врахування потреб вразливих груп. Це безпосередньо пов'язує житлову політику з логікою субсидування, адже житло, оренда, компенсації й комунальні витрати в цій моделі стають взаємодоповнювальними інструментами соціального захисту [18].

Крім того, поява нових бюджетних програм для ВПО та постраждалих домогосподарств засвідчує, що держава переходить до більш гнучкої архітектури підтримки, де житлові субсидії поєднуються з компенсаціями за відновлення житла, субсидіями на оренду та іншими адресними механізмами підтримки [19]. Це створює передумови для більш комплексної моделі відбудови.

Ефективність відновлення визначається не лише обсягом ресурсів, а й здатністю інституційного середовища реагувати на ризики пов'язаними з реалізацією заходів з відбудови. Найсуттєвішими серед них є нестача бюджетних ресурсів, обмеженість цифрових інструментів, слабка адміністративна спроможність окремих громад, територіальна асиметрія відновлення та корупційні ризики. Тому доцільно не лише визначити бар'єри у процесі відновлення, а й передбачити механізми їх мінімізації (табл. 4).

Таблиця 4

ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА БАР'ЄРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ВІДНОВЛЕННЯ

Ризик/бар'єр	Прояв	Механізм мінімізації
Обмежені бюджетні ресурси	Недостатнє фінансування проєктів	Залучення донорів, приватного капіталу, комбіноване фінансування
Нерівність доступу до цифрових сервісів	Складнощі для літніх людей і мешканців віддалених територій	Офлайн-канали подання заяв, консультаційна підтримка
Низька інституційна спроможність громад	Затримки ухвалення рішень та реалізації проєктів	Навчання персоналу, централізований супровід
Корупційні ризики	Непрозорий розподіл ресурсів	Публічний моніторинг, аудит, цифровий контроль
Просторова нерівність	Концентрація відновлення у більш сильних громадах	Включення соціальної вразливості до критеріїв пріоритизації
Недостатня інтеграція політик	Розрив між відбудовою, субсидіями та житловою політикою	Єдина координаційна рамка і міжвідомча взаємодія

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

Через те, що повоєнне відновлення житла є багатосуб'єктним процесом, разом з визначенням ризиків важливо чітко визначити ролі всіх учасників процесу. Це дозволить уникнути дублювання функцій й підвищити гнучкість політики відновлення (табл. 5).

Таблиця 5

РОЗПОДІЛ СТАТУСНИХ РОЛЕЙ МІЖ УЧАСНИКАМИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Суб'єкт	Основна роль	Інструменти впливу	Очікуваний результат
Держава	Стратегічне координування	Бюджет, нормативне регулювання, субсидії	Єдині правила та соціальні гарантії
Громади	Локальна пріоритизація	Місцеві програми, моніторинг потреб	Адресність та територіальна чутливість
Приватний сектор	Реалізація та інвестиції	Партнерства, кредити, інновації	Швидкість і якість відбудови
Міжнародні партнери	Фінансування та технічна допомога	Гранти, кредити, гарантії	Розширення ресурсної бази

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

В такій системі держава визначає стратегічні орієнтири та гарантії, громади забезпечують локальну пріоритизацію, приватний сектор відповідає за реалізацію та інвестиції, міжнародні партнери — за фінансову й технічну підтримку, а домогосподарства виступають не лише отримувачами, а й співучасниками процесу через механізми зворотного зв'язку та користування програмами підтримки.

Майбутнє житлової політики не є лінійним і залежить від безпекової ситуації, фінансування, державної спроможності та участі приватного сектору. Стратегічне бачення повоєнного відновлення можна розділити на три концептуальні сценарії: базовий, оптимістичний і песимістичний (табл. 6).

Базовий сценарій передбачає, що житлова інфраструктура поступово, хоч і нерівномірно, відновлюватиметься за умов часткової стабілізації та обмеженості ресурсів де субсидії виконують стабілізаційну й компенсаційну функцію, пом'якшуючи тарифний тиск і підтримуючи доступність послуг.

Таблиця 6

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ СЦЕНАРІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Сценарій	Основні припущення	Характеристика розвитку	Наслідки для житлових субсидій і ЖКП
Базовий	Часткова стабілізація безпекової ситуації, поступове надходження донорських коштів, помірне зростання державної спроможності	Відбудова триває нерівномірно, пріоритет віддається найбільш ураженим громадам	Субсидії залишаються ключовим стабілізатором доступності ЖКП
Оптимістичний	Припинення активної фази війни, масштабне фінансування відновлення, активна участь приватного сектору	Прискорене житлове будівництво, модернізація мереж, розширення соціального житла	Субсидії стають частиною ширшої системи підтримки доступного житла та енергоефективності
Песимістичний	Тривалі бойові дії, дефіцит фінансування, слабка адміністративна координація	Фрагментарна відбудова, посилення територіальної нерівності, затримки програм	Субсидії перетворюються на головний інструмент мінімізації соціальних наслідків, але їх ефективність обмежена

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

Оптимістичний сценарій можливий за умови припинення активної фази бойових дій, збільшення міжнародного фінансування та активнішого залучення приватного сектору. В такому випадку житлові субсидії трансформуються з антикризового інструменту в елемент ширшої системи підтримки доступного житла й соціальної інклюзії. Песимістичний сценарій пов'язаний із затяжною війною, обмеженням ресурсів і слабкою координацією між рівнями влади. При ньому житлові субсидії зберігають критичне значення як механізм соціального захисту, проте вони не компенсують дефіцит інфраструктурного відновлення.

Дискусія. Результати проведеного дослідження актуалізують низку дискусійних положень, що потребують подальшого наукового осмислення. Насамперед, дискусійним є питання про оптимальне співвідношення між техніко-економічними критеріями відбору проєктів відбудови житлово-комунальної інфраструктури та критеріями соціальної якості, орієнтованими на вразливі групи населення та просторову справедливість. З одного боку, пріоритетність для соціально вразливих територій і груп може суперечити логіці максимізації короткострокового економічного ефекту від інвестицій у відновлення, з іншого боку, ігнорування соціальної складової посилюватиме нерівність, підриватиме довіру до інститутів та обмежить можливості повернення внутрішньо переміщених осіб до своїх домівок.

У контексті обмежених фіскальних можливостей та необхідності модернізації житлового фонду важливою є наукова дискусія щодо меж і форми трансформації

субсидій: чи мають вони поступово зменшуватися у міру зростання доходів населення і розвитку енергоефективності, чи, навпаки, еволюціонувати в інструменти підтримки альтернативних форм житла, оренди та цільових програм для окремих категорій домогосподарств.

Залишається також відкритим питання, якою має бути оптимальна конфігурація статусних ролей учасників у системі повоєнного відновлення. Чи повинна держава відігравати домінуючу роль у координації програм субсидій, компенсацій і відбудови, чи доцільнішим є більш децентралізований, мережевий підхід із розширенням повноважень громад і посиленням публічно-приватного партнерства.

Предметом подальших наукових дискусій має стати порівняння української моделі інтеграції житлових субсидій у повоєнну відбудову з практиками інших країн, що пройшли через масштабні руйнування інфраструктури та вимушену міграцію населення. Зіставлення різних підходів до поєднання адресної підтримки, програм відбудови та розвитку соціального житла дозволить краще оцінити стійкість обраної траєкторії та окреслити можливості її корекції в умовах змінного безпекового та фінансового стану.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ефективність повоєнного відновлення житлово-комунальної інфраструктури України визначатиметься не лише обсягом ресурсів, а й здатністю держави інтегрувати інфраструктурну політику із соціальним захистом, житловими субсидіями, цифровими сервісами та партнерством із приватним сектором. Саме житлові субсидії у всіх можливих сценаріях виступають ключовим стабілізаційним механізмом, однак їхня функція змінюється залежно від рівня безпеки, масштабів фінансування та інституційної спроможності. Відповідно, стратегічна модель повоєнної відбудови має будуватися на принципах адресності, соціальної справедливості, гнучкості та багатоканального фінансування, що дасть змогу гармонічно поєднати швидке реагування на нагальні потреби населення з довгостроковою модернізацією житлово-комунального сектору.

Дослідження показало, що повоєнне відновлення житлово-комунальної інфраструктури України має спиратися на три взаємопов'язані засади: соціальну якість послуг, адресний захист вразливих груп і функціональне включення житлових субсидій у єдину систему відбудови. Такий підхід є більш всеосяжним і збалансованим, ніж суто технічне відновлення, оскільки він дозволяє одночасно зменшити соціальні ризики, підтримати платоспроможність домогосподарств і сприяти нормалізації рівня життя населення.

Соціально-економічний ефект запропонованого підходу полягає у зменшенні просторової нерівності, підвищенні доступності житла і ЖКП, посиленні адресності субсидій та створенні передумов для інклюзивної повоєнної модернізації України. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну оцінку соціальної якості на рівні громад, оцінювання ефекту субсидій для вразливих груп населення та порівняння української моделі з іноземними практиками відновлення житлово-комунальної інфраструктури.

Література

1. Опубліковано оновлену оцінку потреб України на відновлення та відбудову. *World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 20.03.2026).

2. Мінфін: Світовий банк затвердив 664 млн доларів США для України у межах проєкту в соціальній сфері INSPIRE. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/world_bank_approved_664_million_for_ukraine_under_inspire_social_sector_project-4912 (дата звернення: 20.03.2026).
3. Petkova N., Michalak K., Oharenko Y. Review of energy subsidies in the context of energy sector reforms in Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2023. 86 p.
4. Бетлій О., Мовчан В. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022-2023 роки. *Фонд Конрада Аденауера*. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/social-na-politika-v-ukraini-u-voennij-cas-2022-2023-roki> (дата звернення: 20.03.2026).
5. Кирилюк В., Рябокони І. Житлові субсидії в контексті соціального забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. Т. 1, № 283. С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-283-44-49> (дата звернення: 20.03.2026).
6. Кичко І. І. Субсидування населення як напрям посилення соціальної ефективності тарифної політики в житлово-комунальному господарстві. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 14. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-07-03> (дата звернення: 20.03.2026).
7. Геєць, В., Близнюк, В., Никифорок, О. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. Т. 65, № 6. С. 3–22. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> (дата звернення: 20.03.2026).
8. Геєць, В. До питання теорії і практики політики соціальної якості в повоєнній Україні. *Економіка України*. 2023. Т. 66, № 4. С. 3–22. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003> (дата звернення: 20.03.2026).
9. Виклики та перспективи для стійкого розвитку економіки України у повоєнний час : монографія / М. І. Скрипниченко та ін. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», 2025. 416 с.
10. Ukraine adopts law on the Fundamental Principles of Housing Policy, developed with UNECE support. *UNECE*. URL: <https://unece.org/housing-and-land-management/press/ukraine-adopts-law-fundamental-principles-housing-policy> (дата звернення: 20.03.2026).
11. Верховна Рада ухвалила Державний бюджет України на 2026 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_derzhavnii_biudzhet_ukraini_na_2026_rik-5455 (дата звернення: 20.03.2026).
12. Уряд затвердив бездефіцитний бюджет Пенсійного фонду України на 2026 рік. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrainy-skhvalyv-biudzhet-pensiinoho-fondu-ukrainy-na-2026-rik-zahalnyi-obsiah-dokhodiv-i-vydatkiv-stanovuyutyme-1-2633-mlrd-hrn> (дата звернення: 20.03.2026).
13. Kovalenko A. How does the eRecovery program work in Ukraine? *Ukraine World International*. URL: <https://ukraineworld.org/en/articles/stories/erecovery-ukraine> (дата звернення: 20.03.2026).
14. Від руїни до відновлення: відбудова житла в Україні через проєкт HOPE. *World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2025/07/09/from-ruins-to-recovery-restoring-ukraine-s-housing-through-hope> (дата звернення: 20.03.2026).
15. Україна отримає \$84 млн від Світового банку за проєктом HOPE для відновлення житла, пошкодженого внаслідок російської агресії. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_to_receive_84_million_from_the_world_bank_under_the_hope_project_to_restore_housing_damaged_by_russian_aggression-5167 (дата звернення: 20.03.2026).
16. Оновлено розрахунок вартості ремонтних робіт у програмі «Відновлення». *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/opovleno-rozrakhunok-vartosti-remontnykh-robit-u-prohrami-ievidnovlennia> (дата звернення: 20.03.2026).

17. Fortes T. Breakthrough in Housing Policy: Ukraine Takes its First Systemic Step toward the Reform. *UN4UkrainianCities*. URL: <https://www.un4ukrainiancities.org/news/breakthrough-in-housing-policy-ukraine-takes-its-first-systemic-step-toward-reform> (дата звернення: 20.03.2026).

18. Ukraine adopts new housing law to replace Soviet-era system and make housing affordable. *Habitat for Humanity*. URL: <https://www.habitat.org/emea/newsroom/2026/ukraine-adopts-new-housing-law-replace-soviet-era-system-and-make-housing-affordable> (дата звернення: 20.03.2026).

19. Гребінка О. Права ВПО: чи будуть житло, робота та компенсації у 2026-му. *Frontliner*. URL: <https://frontliner.ua/prava-vpo-zhytlo-robota-kompensatsii-2026/> (дата звернення: 20.03.2026).

References

1. World Bank Group. (2026, February 23). *Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released* [Press release]. <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

2. Ministry of Finance of Ukraine. (2024, November 28). *World Bank approved \$664 million for Ukraine under INSPIRE social sector project*. https://mof.gov.ua/uk/news/world_bank_approved_664_million_for_ukraine_under_inspire_social_sector_project-4912

3. Petkova, N., Michalak, K., & Oharenko, Y. (2023). *Review of energy subsidies in the context of energy sector reforms in Ukraine*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0fdb33b3-en>

4. Betliy, O., & Movchan, V. (2023, October 27). *Social Policy in Ukraine in the Wartime: 2022-2023 years*. Konrad Adenauer Foundation. <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/social-na-politika-v-ukraini-u-voennij-cas-2022-2023-roki>

5. Kyryliuk, V., & Riabokon, I. (2025). Housing subsidies in the context of social security. *Actual problems of economics*, 1(283), 44–49. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-283-44-49>

6. Kychko, I. I. (2024). Subsidying the Population as a Direction of Strengthening the Social Efficiency of the Tariff Policy in the Housing and Communal Economy. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (14). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-07-03>

7. Heyets, V., Blyzniuk, V., & Nykyforuk, O. (2022). Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 65(6), 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>

8. Heyets, V. (2023). On the question of theory and practice of social quality policy in post-war Ukraine. *Economy of Ukraine*, 66(4), 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003>

9. Skrypnychenko, M., Korablin, S., Sidenko, V., Kryuchkova, I., Shumska, S., Lebeda, T., Kuznetsova, L., Tverdokhlibova, D., Shvets, S., Yatsenko, H., Radziwill, V., Bilotserkivets, O., Agafonova, M., Pronina, M., Karpova, I., & Koshmanova, N. (2025). *Challenges and prospects for the sustainable development of Ukraine's economy in the post-war period*. (M. I. Skrypnychenko, Ed.). Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine.

10. UNECE. (2026, January 14). *Ukraine adopts law on the Fundamental Principles of Housing Policy, developed with UNECE support* [Press release]. <https://unece.org/housing-and-land-management/press/ukraine-adopts-law-fundamental-principles-housing-policy>

11. Ministry of Finance of Ukraine. (2025, December 3). *Parliament has adopted the State Budget of Ukraine for 2026*. https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_derzhavnii_biudzheth_ukraini_na_2026_rik-5455

12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2026, February 5). *Government approves deficit-free budget for the Pension Fund of Ukraine in 2026*. <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrainy-skhvalyv-biudzheth-pensiinoho-fondu-ukrainy-na-2026-rik-zahalnyi-obshah-dokhodiv-i-vydatkiv-stanovytye-1-2633-mlrd-hrn>

13. Kovalenko, A. (2024, May 10). *How does the eRecovery program work in Ukraine?* *Ukraine World International*. <https://ukraineworld.org/en/articles/stories/erecovery-ukraine>

14. World Bank Group. (2025, July 9). *From Ruins to Recovery: Restoring Ukraine's Housing Through HOPE*. <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2025/07/09/from-ruins-to-recovery-restoring-ukraine-s-housing-through-hope>

15. Ministry of Finance of Ukraine. (2025, May 15). *Ukraine to receive \$84 million from the World Bank under the HOPE Project to restore housing damaged by Russian aggression*. https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_to_receive_84_million_from_the_world_bank_under_the_hope_project_to_restore_housing_damaged_by_russian_aggression-5167

16. Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine. (2025, December 12). *Onovleno rozrakhunok vartosti remontnykh robit u prohrami eRecovery*. <https://mindev.gov.ua/news/onovleno-rozrakhunok-vartosti-remontnykh-robit-u-prohrami-ievidnovlennia>

17. Fortes, T. (2026, January 15). *Breakthrough in Housing Policy: Ukraine Takes its First Systemic Step toward the Reform*. UN4UkrainianCities. <https://www.un4ukrainiancities.org/news/breakthrough-in-housing-policy-ukraine-takes-its-first-systemic-step-toward-reform>

18. Habitat for Humanity. (n.d.). *Ukraine adopts new housing law to replace Soviet-era system and make housing affordable*. <https://www.habitat.org/emea/newsroom/2026/ukraine-adopts-new-housing-law-replace-soviet-era-system-and-make-housing-affordable>

19. Hrebinka, O. (2025, December 29). *IDP Rights: will there be housing, jobs and compensation in 2026?* Frontliner. <https://frontliner.ua/prava-vpo-zhytlo-robota-kompensatsii-2026/>

Стаття надійшла 10.11.2025; прийнята до друку 05.03.2026 року

DOI 10.33111/vz_kneu.42.26.01.05.033.039

ISSN printed: 2415-850X; online: 2415-8518.

УДК 620.9:504.06(4)

Кириченко Валентин Володимирович

аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,

KNEU імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

e-mail: valentyn.kyrychenko@kneu.ua

ORCID: 0009-0000-0676-4763

ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ: СТРУКТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВУГЛЕЦЕІНТЕНСИВНОСТІ В ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

Kyrychenko Valentyn

Postgraduate Student of the Department of Business Economics

and Entrepreneurship, KNEU named after Vadym Hetman,

Kyiv, Ukraine

e-mail: valentyn.kyrychenko@kneu.ua

ORCID: 0009-0000-0676-4763

DECARBONISATION OF ELECTRICITY: STRUCTURAL DETERMINANTS OF CARBON INTENSITY IN EUROPE AND UKRAINE

Анотація. У статті досліджено структурні детермінанти вуглецеїнтенсивності генерації електроенергії 30 європейських країн (27 держав-членів ЄС, Норвегії, Швейцарії та Великої Британії) за період 2010–2024 років із застосуванням методу